

TRYGVE BRATTELI

Tale ved avduking av minnesten for
Martin Tranmæl, lørdag 22. april 1972.

Martin Tranmæl var 20 år da dette århundre begynte. Han ble fagorganisert som malerlæring alt som 17-åring. Mellom 1900 og 1905 var han to perioder som emigrant i Amerika. Etter det arbeidet han sammenhengende i norsk arbeiderbevegelse helt til han døde for fem år siden.

Hans egen plassering i tiden brakte ham på denne måten i takt med vesentlige trekk i historien om norsk arbeiderreisning. Idémessig kom sosialismen til Norge fra Europa over København. I økonomisk utvikling lå vårt land imidlertid noen hakk etter. Vi hadde mindre av byfolk og industri, mindre av håndverkertradisjoner og bykultur.

Omlag ved den tid Martin Tranmæl siste gang kom hjem fra Amerika satte det inn en sterk utbygging av vannkraft og industri, gruver og store anlegg av jernbaner og veger. Føretaksomme bygdeungdommer ble trukket ut av det roligere bygdemiljø og inn i nye og ukjente livsformer som lønnstakere i anlegg og industri. Det skapte sterke brytninger og uro.

Tranmæl var ett med denne ungdom i oppbrudd. Selv kom han fra den brede Trøndelagsbygda Melhus. Tidlig måtte han søke sitt utkomme i Trondheim.

Der kom han også i kontakt med den sosialistiske bevegelse. Som 20-åring kom han med i redaksjonskomitéen for den første spire av den avis han senere skulle gjøre landskjent: Ny Tid i Trondheim.

Etter Amerika-turene ble han medarbeider her og dens redaktør fra 1913 til 1918 da han ble sekretær i Det norske Arbeiderparti. I 1921 ble han redaktør av Arbeiderbladet, et verv han hadde til han gikk av for aldersgrensen i 1949.

Disse biografiske data forteller lite om hvem han var. Han var et uvanlig rikt utrustet menneske som snart ble kjent som en av arbeiderbevegelsens ledere, som i en lengre periode av sine beste år var dens sentrale personlighet, og som tjente den trofast så lenge det var krefter igjen i ham.

Eldre mennesker vil vel særlig huske ham som den store, nesten besettende folketaler. Ikke bare hadde han en ytterst særegen og dramatisk framstillingsform. Men i innhold og tanker formet han lengsle og mål slik de utviklet seg i hans egen generasjon. Han var på en spesiell måte ett med dem han snakket til og arbeidet for. Kanskje særlig for de store grupper som i likhet med ham selv hadde brutt opp fra bygdemiljøet og skulle finne seg til rette i en ny og merkelig verden.

Det ville lett være misvisende å si at han snakket arbeidernes språk. Hans uttrykksform var han alene om. Av og til kunne nok en eller annen gjøre forsøk på å etterlikne den. Det førte aldri til noe godt resultat.

Både som taler og redaktør fikk han på en

særegen måte hjem det han ville ha sagt. Artister og ordkunstnere kunne vel av og til rynke litt på nesen av hans former og av hans fakter. For ham var det avgjørende å nå fram til enkle mennesker i by og bygd. Og det gjorde han som ingen annen i hans samtid.

Nå var Tranmæl på ingen måte noen utvendig agitatorstype. Han var en meget betydelig politiker, med et stadig økende fond av livserfaring og livsvisdom, og hele sitt liv med en solid ballast av sunt folkevett.

Som en aktiv og stridbar politiker var han ikke noen opphøyet helgen. I sine beste år var han tvert imot en meget omstridt mann. Omstridt i det norske samfunnet og omstridt i parti og bevegelse. Noen trekk omga ham likevel med en stor, - ja til tider umåtelig respekt. Og som i hans senere år plasserte ham som en hyldet og av alle avholdt nasjonal skikkelse. Han ble framfor noen annen representanten og symbolet for den arbeiderklasse som ved sin sosiale reisning så sterkt preget norsk utvikling gjennom dette hundreåret.

Personlig var han et enkelt og fordringsløst menneske, og vel nok også et meget ensomt menneske. I det ytre stadig i kontakt med tidens største massebevegelse. Menneskelig sett kanskje med bedre kontakt over talerstolen enn i direkte samvær.

Tid og interesser satte han helt inn i arbeiderbevegelsens tjeneste. Hans troskap mot Arbeiderpartiet var uten forbehold. Med bevegelsen

delte han glæder og sorger, i den søkte han tilfredsstillelse for all sin arbeidsvilje og sine rike evner. Han opplevde flere ganger tunge tider, som da bevegelsen falt fra hverandre i de første 1920-årene, eller da Norge ble okkupert i de første 1940-årene.

Bitre lærdommer gjorde ham til utrettelig talsmann for samling og samhold, for selvdisiplin, for ekte lojalitet og urokkelig trofasthet. Disse egenskaper hos ham ble aldri dratt i tvil, med dem skapte han trygghet når vanskeligheter tårnet seg opp.

En ener, en særpreget stridsmann i en tid som hadde bruk for ham. En ekte sønn av det arbeidende folk han tjente hele sitt liv.

Denne enkle, sterke mann har her fått sin minnestein.

Jeg takker de personer som har hatt det praktiske arbeid med å få dette til.

Nettopp slik skal Martin Tranmæls minnesmerke være: enkelt og fordringsløst, beskjedent - men samtidig maktfullt, et stykke tatt rett ut av norsk natur slik århundredene har formet den.